

31.1.2017

Maanmittauslaitos
Toimitusinsinööri Esko Rantakivi
Ivalon palvelupiste
Kaamostie 6
99800 Ivalo

LAPIN ELY-KESKUKSEN LAUSUNTO VETSIKON KALAKORVAUSTOIMITUKSESSA KÄYTYISTÄ KORVAUSPERUSTEISTA

Tenojoen kalakorvauslain (501/1991) mukaisessa Vetsikon lohkokuntaa koskevassa korvaustoimituksessa ELY-keskus uudistaa aiemman vaatimuksensa, jonka mukaan valtiolle ei ole voinut syntyä korvausvelvollisuutta perustein, jotka on selostettu yksityiskohtaisesti aiemmissa ELYn lausunnoissa 1.2.2016 ja 9.5.2016.

Erityisesti ELY-keskus haluaa kiinnittää huomiota toimituksen 3. kokouspöytäkirjassa esitettyyn seuraavaan tulkintaan: *”Rajoitusten tarve on kylläkin aiheutunut lohikannan suojelusta (yleinen tarve). Yleinen tarve ei kuitenkaan millään tavoin vähennä tai rajoita menetyksestä aiheutuvaa korvausvelvollisuutta, kun on kyse omaisuuden suojan loukkaamisesta.”*

ELY-keskus tähdentää, että esitetty tulkinta on sikäli virheellinen, että sääätely on välttämätöntä kalastuksen järjestämiseksi kestäväällä tavalla ja siten myös omaisuuden suojaamiseksi, eikä vain yleisestä suojelutarpeesta johtuen. Säätelemätön kalastus johtaa väistämättä ylikalastukseen ja lohikantojen romahtamiseen, josta on seurauksena omaisuuden arvon menettäminen. Suomessa kalastussäätelyn kansallinen osatavoite on ollut varmistaa kalastusoikeuteen liittyvä omaisuuden suoja siten, että lohta on riittävästi kalastettavissa tulevaisuudessakin. Säätelyn tavoitteena on ollut paikkakuntalaisten edun turvaaminen. Asiaa on perusteltu yksityiskohtaisemmin ELY-keskuksen luonnonvarakeskukselta pyytämässä lausunnossa (liite 1).

ELY-keskus tähdentää, että Tenon sopimuksen kalastusoikeutta koskevat rajoitukset eivät ole estäneet kalakorvauslain 1 §:n 3. momentin tarkoittamaa omaisuuden normaalia, kohtuullista ja järkevää käyttöä. Kalastussopimuksen mukainen kalastuksen sääätely on turvannut kalastusoikeuden omistajien etua mahdollistamalla kalastuksen jatkuvuuden ja Tenojoen monimuotoisten lohikantojen käytön sekä suojelun pitkällä aikavälillä.

Eri pyyntimuotoihin kohdistuva kalastuksensääätely on ollut välttämätöntä sekä joki- että merialueella. Kalastuksensääätely on ollut kohtuullista ja pyyntiä on voitu harjoittaa normaalilla ja järkevällä tavalla. Saalistilastojen perusteella voidaan osoittaa, etteivät kalastusrajoitukset ole aiheuttaneet huomattavaa vahinkoa patopyynnille ja -saaliille eikä matkailijoille varattu osuus kalastuksesta ole heikentänyt paikkakunnan väestön toimeentuloa vaan päinvastoin edistänyt elinkeinomahdollisuuksia. Kalastusmatkailusta koituu kohtuullista hyötyä paikallisille kalastusoikeuden omistajille myös lupatulojen muodossa.

Korvausvelvollisuutta ei voi syntyä tilanteessa, jossa vahinkoa ei ole lainkaan syntynyt tai se ei ylitä Tenon kalakorvauslaissa säädettyä korvauskynnystä ottaen huomioon myös kalastusrajoitusten tavoitteet ja niistä saadut ja edelleen saatavat hyödyt.

Tenojoen kalakorvauslakia tulee tulkita ottaen huomioon voimassa oleva perusoikeussäännöstö kokonaisuudessaan (mukaan lukien perustuslain 20 § vastuu ympäristöstä). Lain esitöissä on todettu, että korvausvelvollisuutta ei ole tarkoitettu ulotettavan sellaisiin kalastusrajoituksiin, jotka yleisen kalastuslainsäädännön nojalla ovat korvauksettomia ja jotka tulisi myös Tenojoella toteuttaa korvauksettomina. Yleisen kalastuslainsäädännön nojalla on mahdollista rajoittaa kalastusoikeuden käyttöä säättämällä mm. ajallisia ja alueellisia kalastusrajoituksia sekä antamalla pyydyksiä sekä saalista koskevia säännöksiä.

Tämän lausunnon liitteenä 1. on ELY-keskuksen Luonnonvarakeskukselta pyytämä lausunto, joka aiemmin lausutun ohella täydentää tässä esitettyä.

ELY-keskus katsoo, että korvausvaatimukset ovat pääosin aiheettomia. Siltä varalta, että korvauksia joillekin pyyntimahdollisuutensa tosiasiallisesti menettäneille kuitenkin maksettaisiin, tulisi korvattavan määrän arvioinnissa ottaa huomioon seuraavat näkökohdat.

Korvauksen arvioimisesta patopyynnissä

ELY-keskuksen käsityksen mukaan korvausta voidaan määrätä vain 1972 tai sen jälkeen tehdyistä uusista määräyksistä, ei sellaisista jotka ovat olleet voimassa jo aikaisemmin, vanhimmat vuodesta 1873 lähtien. Lähtötilanne korvauksia arvioitaessa on vuoden 1960 sääntö, joka on ollut voimassa vuoteen 1972. Ensimmäinen sääntö on annettu jo vuonna 1873 eikä lain tarkoitus ole voinut olla, että enimmillään jo sata vuotta voimassa olleet rajoitukset katsottaisiin oikeuttavan korvauksiin vuodesta 1972 alkaen.

ELY-keskuksen mielestä ensimmäisessä vaiheessa voidaan käsitellä vain patokalastus. ELY-keskus ei tässä vaiheessa ota kantaa muuhun kuin patokalastuksen mahdollisten korvausten määräytymisperusteisiin.

Mahdolliset korvattavat menetykset tulee arvioida perusteellista tapauskohtaista harkintaa käyttäen, kuten lain perusteluissa todetaan. Lisäksi on aina selvitettävä, että kyseessä ei ole teoreettinen, vaan luotettavasti todennettuun tosiasialliseen kalastuksen vähenemiseen tai loppumiseen perustuva menetyk.

Kalastussäännöissä asetetut patokalastusta koskevat rajoitukset on esitetty seuraavassa taulukossa (ei sisällä ihan kaikkia yksityiskohtia).

sääntö	pyydysten määrä	tekniset säännöt	alku	loppu	vrk	viikkorauh.	pv/vko	pv/v	v. 72 jälk.
1960	2 patoa/kal.oikeutettu; verkot ei rajoitusta	ei yli keskiviivan, ei 10 m läh. vastarantaa; ei alle 200 m sivujoen alapuolella	1.5.	31.8.	122	pe 18 - ma 18	4	70	
1972	2 patoa tai seisovaa verkkoa/kukaan	sama; oltava kalastusoikeus	1.5.	31.8.	122	pe 19 - ma 19	4	70	0 %
1979	sama	sama; padossa enint. 3 johto/koukkuv. maks 80 m; oltava kalastusoikeus ja asuttava vakinaisesti jokilaaksossa	1.5.	31.8.	122	to 19 - ma 19	3	52	-25 %
1982	sama	sama; vain vanhoihin nautintoihin perustuvissa paikoissa (vesipiirirajankäynti -78); sama 200 m; myös kal.oikeuden perijät asuinpaikasta riippumatta	1.5.	31.8.	122	to 19 - ma 19	3	52	-25 %
1989	2 patoa tai seisovaa verkkoa/tila	sama, muuta padon mallista tarkat ohjeet; vain lailliseen perusteeseen nojaavissa paikoissa; sama 200 m; sama	20.5.	31.8.	103	to 19 - ma 19	3	44	-37 %

Patojen määrä ja kalastusoikeus

Patojen määrä on rajoitettu kahteen jo vuoden 1920 säännössä. Vuodesta 1972 pyydysten määrä on rajoitettu siten, että kukaan ei voi pitää pyynnissä enempää kuin kahta patoa ja/tai verkkoa. Lapin ELY-keskuksen mielestä patokorvauksen arvioinnin lähtökohtana voidaan pitää sitä, että verkkoa tehokkaampia patoja on voinut halutessaan pitää koko ajan kaksi kappaletta, joten patokalastusta ei ole siinä mielessä rajoitettu vuonna 1972. Tämän pato/verkko rajoituksen vaikutukset voidaan huomioida myöhemmin verkkopyynnin käsittelyn yhteydessä. Ennen verkkopyynnin selvittämistä arvion tekeminen ei onnistu.

Vuodesta 1989 alkaen rajoitus on koskenut kahta patoa *tilaa* kohden, kun aikaisemmin säännössä todettiin, ettei *kukaan* saa pitää kahta patoa enempää. "Ei kukaan" muuttuminen "tilaksi" vuonna 1989 on voinut rajoittaa patokalastusta vain siinä tapauksessa, että jollakin on ollut *tilaan kuulumaton* patokalastusoikeus.

Vuonna 1972 patokalastus on rajattu ainoastaan niille, joilla on ollut kalastusoikeus. Tämä muutos ei ole aiheuttanut menetyksiä, koska ilman kalastusoikeutta ei tietenkään ole voinut laillisesti kalastaa. Vuosien 1982 ja 1989 säännöissä todetaan, että patopaikkaan pitää olla nautinta tai laillinen peruste. Tämäkään vaatimus ei ole rajoittanut laillista kalastusta eikä siten voi aiheuttaa menetyksiä.

Asuminen jokilaaksossa

Vuonna 1979 on säädetty, että kalastusoikeuden omistajan on asuttava vakituisesti jokilaaksossa. Vuodesta 1982 myös kalastusoikeuden perineet ovat voineet kalastaa padoilla *asuinpaikasta riippumatta*. Muualla asuneet kalastusoikeuden perijät ovat siis olleet paitsiossa 3 vuotta.

Mikäli kalastusoikeuden haltijan katsotaan menettäneen kalastusmahdollisuutensa asuinpaikkasäädöksen takia, kalastusoikeuden tulee olla ollut myös käytännössä käytettävissä. Koska patopaikkoja on olemassa vain tietty määrä, ei esimerkiksi perinnön yhteydessä jakaantunut patokalastusoikeus voi

aiheuttaa sitä, aikaisemman yhden sijasta useampi henkilö tai tila olisi voinut menettää kalastusoikeuden kokonaiseen patoon. Mikäli patopaikka on joka tapauksessa ollut käytössä, mitään huomattavaa korvattavaa menetystä ei ole voinut syntyä vaikka joku kalastusoikeuteen osallinen ei ole voinut osallistua kalastukseen. Tällöin on lähinnä kyse yksityisoikeudellisesta saaliin jakamisesta patopaikkaan oikeutettujen kesken.

Lisäksi mahdollisia korvauksia voi syntyä vain, jos kalastusoikeus on oikeasti ollut käytössä ennen kalastuksen estävää rajoitusta. Korvausta ei voida maksaa kalastusoikeudesta, jota ei ole käytetty tai ei ole muusta syystä voitu käyttää.

Tekniset säädökset

Jo vuoden 1960 säännössä patokalastusta on ollut kielletty 200 m lähempänä sivujokea, johon lohinnousee eikä pato ole saanut ulottua keskiviivan yli eikä lähemmäksi kuin 10 m vastarantaan. Tämä säännös on voinut estää kalastuksen joissakin patopaikoissa mutta sääntö on ollut voimassa jo ennen vuotta 1972, joten korvaukseen oikeuttavaa haitta ei ole syntynyt 1972 säännössä.

Vuosien 1979 ja 1989 tulleet tekniset patoa koskevat säädökset eivät ole ELY-keskuksen käsityksen mukaan rajoittaneet kalastusta huomattavasti.

Kuten jo ELY-keskuksen edellisessä lausunnossa todettiin, Tenojoen kalastussäännön kanssa samanaikaisesti voimassa olleen kalastuslain (286/1982) 5 luku sisälsi säännöksiä, jotka suoraan rajoittivat kalastuksen harjoittamista kalan kulun turvaamiseksi. Vanhan kalastuslain 25 §:ssä säädettiin mm. valtaväylästä ja kalaväylästä, jotka tulee pitää auki kalan kulun turvaamiseksi. Siltä osin kun asia on kielletty jo kalastuslaissa, ei kalastussäännössä samaa asiaa koskeva säädöksen voida katsoa aiheuttavan korvattavaa menetystä.

Kalastusajan lyheneminen

Pato- ja verkkopyynnin kalastusaikaa on ollut rajoitettua jo ensimmäisissä säännöissä. Vuodesta 1953 vuoteen 1979 kalastusaika on pysynyt samana. Vuonna 1979 aikaa rajoitettiin 25 % ja 1989 37 % verrattuna tilanteeseen ennen vuotta 1972.

Vuonna 1989 tullut lisärajoitus siirsi kalastuskauden alun toukokuun alusta toukokuun 20. päivään. Tällä ei kuitenkaan ole merkitystä Vetsikon patopyynnin kannalta, sillä tulvan takia patopyyntiä ei juuri koskaan voi aloittaa ennen 20. toukokuuta.

Ajallinen kalastuksen lyheneminen on siis ollut vuodesta 1979 lähtien viikkorauhoituksen pidentymisestä johtuen yksi päivä eli 25 %.

Pidennetyn rahoituksen (pato- ja kaiken muunkin pyynnin) takia pyytämättä jääneet kalat ovat luonnollisesti lisänneet selvästi muuna aikana saatua saalista, siirtäneet saalista verkkopyyntiin ja muihin pyyntimuotoihin, lisänneet saaliita joen yläosissa sekä lisänneet kutevien kalojen määrää, joka on lisännyt saaliita seuraavassa lohisukupolvessa.

Muutokset saaliin jakaumassa ovat siten kompensoineet menetettyä pyyntiaikaa. Näin ollen pyyntiajan lyhenemisen vaikutuksen voidaan arvioida olevan 10 - 20 %, mitä ei voi missään nimessä pitää

laissa mainittuna *huomattavana* rajoituksena. Omaisuutta on voinut käyttää normaalilla, kohtuullisella ja ennen kaikkea kalakannat huomioiden järkevällä tavalla.

Luonnonvarakeskuksen tilastoinnissa Vetsikon alueella on ollut 1960–70 -luvulla pyynnissä 15–20 patoa. Vuosien varrella patopyynti on vähentynyt niin, että nykyään on kalastettu 6–8 padolla. Tämä osoittaa että viime vuosina ei ole käytetty edes sitä määrää patoja mikä olisi ollut mahdollista. Huomattavaa korvattavaa vahinkoa ei ole syntynyt, koska edes sääntöjen sallimia nykyisiä mahdollisuuksia ei ole käytetty täysimääräisesti.

Suolakalamalli ja kalastuskustannukset, lohien hinta, korko

ELY-keskus katsoo, että niin sanottu ”suolakalamalli” ei sovelle mahdollisten menetysten arviointiin. Malli perustuu useisiin epämääräisiin oletuksiin ja löyhästi arvioituihin muuttujiin ja yleistyksiin. Malli, joka sisältää kaikki kalalajit, pyyntitavat ja tunturijärvien vesialueet on jo lähtökohdiltaan niin epämääräisesti kytketty Tenojokivarren isojakotilojen vuosittaiseen lohisaaliiseen, ettei malli selvennä taloille jyvittettäviä patopyyntikohtaisia tai edelleen patokohtaisia lohimääriä. Vanhalla 1930 -luvulta peräsin olevalla suolakalalaskemilla on hyvin vähän tekemistä 1970 -luvun todellisten patosaaliiden kanssa. Suolakalamallin puutteita on analysoitu yksityiskohtaisemmin liitteenä 1. olevassa Luonnonvarakeskuksen lausunnossa.

Luotettavampi perusta arviolle on Luonnonvarakeskuksesta saatavissa olevan kunkin vuoden patokalastuksen saalis. Suhteellinen tai täydellinen menetys voidaan tietysti rajoituksin arvioida kyseisen vuoden toteutuneen saaliin ja kalastusrajoituksen arvioidun haitta-asteen perustella. Haitta-asteen määrittelyä vaikeuttaa se, että lohisaaliisiin on vaikuttanut myös kalastus- ja säätelymuutokset rajojen ulkopuolella sekä suuri määrä ympäristötekijöitä.

Luonnonvarakeskuksen lausunnon mukaan (liite 1.) Finnmarkin rannikon ja avomeren kalastusjärjestelyt ovat vaikuttaneet merkittäväällä tavalla jokeen pääsevien lohien määriin aikojen saatossa. Lisäksi nuorten mereen vaeltavien lohien eloonjäänti on heikentynyt koko Atlantin alueella 1970-80-luvulta lähtien, jonka seurauksena lohikannat ovat yleisesti taantuneet. Tapahtuneiden muutosten vaikutusta jokisaaliisiin on erittäin vaikea arvioida, joka tekee myös mahdollisten korvausten arvioinnista hyvin haasteellista.

Suomessa kiinteistösidonnainen tai erityisperusteinen kalastusoikeus ei sisällä sellaista vakioitua omaisuusarvoa, jonka voi muuntaa vuosittaiseksi saalismääräksi. Tenojoen kalastusoikeus on mahdollisuus, oikeus kalastaa ajantasaisten säädösten mukaisesti, mutta se ei sinänsä takaa tiettyä saalismäärää.

Mahdollisia korvauksia laskettaessa on myös otettava huomioon kalastuskustannukset. Patokalastus on työvoimavaltainen kalastustapa, jonka vene-, moottori- ym. laiteinvestoinnit, materiaalikustannukset, polttoaine-, ym. käyttökustannukset sekä työaikakustannukset ovat huomattavat. Kalastusoikeudelliset paikkakuntalaiset ovat saaneet rekisteröidä 3 venettä ruokakuntaa kohden, kun muutoin paikkakuntalaisten veneiden määrä on rajoitettu yhteen. Suurempaa venemäärää (myös moottori) on perusteltu juuri pato- ja verkkopyynnin tarpeella. ELY-keskuksen käsityksen mukaan pyyntikustannukset ovat ainakin 50 %:a keskimääräisen patosaaliin arvosta.

Mahdollisia korvauksia laskettaessa lohien hintana tulee käyttää Luonnonvarakeskuksen esittämää arvioita, joita esitettiin ELY-keskuksen edellisessä lausunnossa.

ELY-keskus katsoo, että kalakorvausasiassa koronmaksuvelvollisuutta ei voi syntyä. Asia on perusteltu tarkemmin edellisessä lausunnossa.

Lähteet

Länsman, M. 2013 Paikkakuntalaisten lohenkalastus ja saaliit Tenojoen vesistöissä Suomessa 1980-2012. Työraportteja 18. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, Helsinki. 48 s.

Länsman, M. 2014. Lohenkalastus Vetsikon lohkokunnassa Tenojoen korvauslain näkökulmasta. Työraportteja 42. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, Helsinki. 41 s.

Liitteet

1. Luonnonvarakeskuksen lausunto 26.1.2017, dnro 22/00 04 05/2017